

Практичне заняття № 1.7

ВЕКТОРНИЙ І МІШАНИЙ ДОБУТКИ ВЕКТОРІВ

1. Векторний добуток векторів.

2. Мішаний добуток векторів.

1. Векторний добуток векторів.

Векторним добутком векторів $\vec{a}$ і $\vec{b}$ називається такий вектор $\vec{c} = \vec{a} \times \vec{b}$, що:

$$1) |\vec{c}| = |\vec{a}| \cdot |\vec{b}| \sin \varphi;$$

$$2) \vec{c} \perp \vec{a} \text{ і } \vec{c} \perp \vec{b};$$

3) вектори $\vec{a}$, $\vec{b}$, $\vec{c}$ утворюють праву трійку (з кінця $\vec{c}$ найкоротший поворот від $\vec{a}$ до $\vec{b}$ відбувається проти годинникової стрілки).

Якщо вектори задано їх координатами $\vec{a} = \{a_1; a_2; a_3\}$, $\vec{b} = \{b_1; b_2; b_3\}$, то

$$\text{векторний добуток} \quad \vec{a} \times \vec{b} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \end{vmatrix}.$$

Властивості векторного добутку:

$$1) \vec{a} \times \vec{b} = -\vec{b} \times \vec{a};$$

$$2) \vec{a} \times \vec{b} = 0 \Leftrightarrow \vec{a} \parallel \vec{b} \text{ (умова колінеарності векторів);}$$

$$3) (\lambda \vec{a}) \times \vec{b} = \vec{a} \times (\lambda \vec{b}) = \lambda(\vec{a} \times \vec{b});$$

$$4) \vec{a} \times (\vec{b} + \vec{c}) = \vec{a} \times \vec{b} + \vec{a} \times \vec{c};$$

5) площа паралелограма, побудованого на векторах $\vec{a}$ і $\vec{b}$, як на сторонах дорівнює модулю їх векторного добутку $S = |\vec{a} \times \vec{b}| = |\vec{a}| \cdot |\vec{b}| \sin \varphi$.

Векторний добуток позначається також символом $[\vec{a}, \vec{b}]$.

Задача 1. Знайти векторний добуток $\vec{a} = \{1; 2; 3\}$ і $\vec{b} = \{-4; 5; -6\}$ та його модуль.

Розв'язання:

$$\bar{a} \times \bar{b} = \begin{vmatrix} \bar{i} & \bar{j} & \bar{k} \\ 1 & 2 & 3 \\ -4 & 5 & -6 \end{vmatrix} = \bar{i} \begin{vmatrix} 2 & 3 \\ 5 & -6 \end{vmatrix} - \bar{j} \begin{vmatrix} 1 & 3 \\ -4 & -6 \end{vmatrix} + \bar{k} \begin{vmatrix} 1 & 2 \\ -4 & 5 \end{vmatrix} = -27\bar{i} - 6\bar{j} + 13\bar{k} = \{-27; -6; 13\}.$$

Модуль векторного добутку дорівнює:

$$|\bar{a} \times \bar{b}| = \sqrt{(-27)^2 + (-6)^2 + 13^2} = \sqrt{934} \approx 30,56.$$

Відповідь: $\bar{a} \times \bar{b} = \{-27; -6; 13\}$; $|\bar{a} \times \bar{b}| = \sqrt{934} \approx 30,56$.

Задача 2. Знайти площу трикутника з вершинами в точках $A(0; -1; 2)$, $B(-1; -2; 7)$ і $C(1; -2; 6)$.

Розв'язання:

Знайдемо координати векторів $\overline{AB}$ і $\overline{AC}$:

$$\overline{AB} = \{-1 - 0; -2 - (-1); 7 - 2\} = \{-1; -1; 5\}; \quad \overline{AC} = \{1 - 0; -2 - (-1); 6 - 2\} = \{1; -1; 4\}.$$

Площа трикутника ABC дорівнює половині площі паралелограма, побудованого на векторах $\overline{AB}$ і $\overline{AC}$, як на сторонах, тобто

$$S_{\Delta ABC} = \frac{1}{2} |\overline{AB} \times \overline{AC}|.$$

Обчислимо векторний добуток

$$\overline{AB} \times \overline{AC} = \begin{vmatrix} \bar{i} & \bar{j} & \bar{k} \\ -1 & -1 & 5 \\ 1 & -1 & 4 \end{vmatrix} = -\bar{i} + 7\bar{j} + 2\bar{k} = \{-1; 7; 2\}.$$

Тоді $S_{\Delta ABC} = \frac{1}{2} \sqrt{(-1)^2 + 7^2 + 2^2} = \frac{1}{2} \sqrt{54}$ кв.од.

Відповідь: $\sqrt{54}/2$.

Задача 3. Знайти векторний добуток векторів $\bar{a}$ і $\bar{b}$:

1) $\bar{a} = \{1; 2; -2\}$, $\bar{b} = \{8; 6; 4\}$;

2) $\bar{a} = \{1; -5; 3\}$, $\bar{b} = \{0; -1; -3\}$;

$$3) \bar{a} = 2\bar{i} + 11\bar{j} - 10\bar{k}, \quad \bar{b} = 3\bar{i} + 6\bar{j} - 2\bar{k};$$

$$4) \bar{a} = 7\bar{i} + 4\bar{j} + \bar{k}, \quad \bar{b} = 2\bar{i} - 3\bar{k}.$$

Відповідь: 1) $\{20; -20; -10\}$; 2) $\{18; 3; -1\}$; 3) $\{38; -26; -21\}$; 4) $\{-12; 23; -8\}$.

Задача 4. Обчислити $|\bar{a} \times \bar{b}|$, якщо $|\bar{a}| = 10$, $|\bar{b}| = 2$ і $\bar{a} \cdot \bar{b} = 12$.

Відповідь: 16.

Задача 5. Вектори $\bar{a}$ і $\bar{b}$ утворюють кут $\varphi = 2\pi/3$, а їх модулі $|\bar{a}| = 1$, $|\bar{b}| = 2$. Обчислити:

$$1) \bar{a} \times \bar{a}; \quad 2) |\bar{a} \times \bar{b}|; \quad 3) (\bar{a} \times \bar{b})^2; \quad 4) ((\bar{a} + 3\bar{b}) \times (3\bar{a} - \bar{b}))^2.$$

Відповідь: 1) 0; 2) $\sqrt{3}$; 3) 3; 4) 300.

Задача 6. Дано точки $A(4; 1; 4)$, $B(3; 4; 1)$, $C(5; 4; 3)$. Знайти:

$$1) \overline{AB} \times \overline{BC}; \quad 2) (\overline{BC} - 2\overline{CA}) \times \overline{CB}.$$

Відповідь: 1) $\{6; -4; -6\}$; 2) $\{-12; 8; 12\}$.

Задача 7. Обчислити площу паралелограма, побудованого на векторах $\bar{a} = 8\bar{i} + 4\bar{j} + \bar{k}$ і $\bar{b} = -2\bar{i} - 2\bar{j} + \bar{k}$, як на сторонах.

Відповідь: $18\sqrt{2}$.

Задача 8. Обчислити синус кута, утвореного векторами $\bar{a} = 2\bar{i} - 2\bar{j} + \bar{k}$ і $\bar{b} = 2\bar{i} + 3\bar{j} + 6\bar{k}$.

Відповідь: $\sin \varphi = 5\sqrt{17}/21$.

Задача 9. Обчислити висоту h_a паралелограма, побудованого на векторах $\bar{a} = 2\bar{j} + \bar{k}$ і $\bar{b} = \bar{i} + 2\bar{k}$.

Відповідь: $\sqrt{21}/5$.

2. Мішаний добуток векторів.

Мішаним добутком векторів $\bar{a}$, $\bar{b}$ і $\bar{c}$ називається число, яке дорівнює скалярному добутку вектора $\bar{a}$ на векторний добуток $\bar{b} \times \bar{c}$, тобто

$$\bar{a}\bar{b}\bar{c} = \bar{a} \cdot (\bar{b} \times \bar{c}) = (\bar{a} \times \bar{b}) \cdot \bar{c}.$$

Якщо вектори задано своїми координатами $\bar{a} = \{a_1; a_2; a_3\}$, $\bar{b} = \{b_1; b_2; b_3\}$, $\bar{c} = \{c_1; c_2; c_3\}$, то мішаний добуток визначається формулою

$$\bar{a}\bar{b}\bar{c} = \begin{vmatrix} a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \\ c_1 & c_2 & c_3 \end{vmatrix}.$$

Вектори $\bar{a}$, $\bar{b}$ і $\bar{c}$ є компланарними (лінійно залежними), якщо мішаний добуток $\bar{a}\bar{b}\bar{c} = 0$.

Об'єм паралелепіпеда, побудованого на векторах $\bar{a}$, $\bar{b}$ і $\bar{c}$ як на сторонах дорівнює модулю їх мішаного добутку $V = |\bar{a}\bar{b}\bar{c}|$.

Задача 10. Перевірити, чи є вектори $\bar{a} = -\bar{i} + 3\bar{j} + 2\bar{k}$, $\bar{b} = 2\bar{i} - 3\bar{j} - 4\bar{k}$ і $\bar{c} = -3\bar{i} + 12\bar{j} + 6\bar{k}$ компланарними.

Розв'язання:

Вектори $\bar{a}$, $\bar{b}$ і $\bar{c}$ є компланарними тоді і тільки тоді, коли їх мішаний добуток дорівнює нулю. Обчислимо мішаний добуток

$$\bar{a}\bar{b}\bar{c} = \begin{vmatrix} -1 & 3 & 2 \\ 2 & -3 & -4 \\ -3 & 12 & 6 \end{vmatrix} = 18 + 36 + 48 - 18 - 36 - 48 = 0$$

Отже, вектори компланарні.

Відповідь: вектори компланарні.

Задача 11. Дано вектори $\bar{a} = \{1; 2; 1\}$, $\bar{b} = \{2; -1; 0\}$ і $\bar{c} = \{1; 0; 1\}$. Знайти $\bar{c}(\bar{a} + \bar{b}) \times (\bar{a} - \bar{b})$.

Розв'язання:

$$\bar{c}(\bar{a} + \bar{b}) \times (\bar{a} - \bar{b}) = \bar{c}(\bar{a} \times \bar{a} - \bar{a} \times \bar{b} + \bar{b} \times \bar{a} - \bar{b} \times \bar{b}) = \bar{c}(\bar{b} \times \bar{a} + \bar{b} \times \bar{a}) = 2\bar{c}\bar{b}\bar{a} = 2 \cdot \begin{vmatrix} 1 & 0 & 1 \\ 2 & -1 & 0 \\ 1 & 2 & 1 \end{vmatrix} = 8$$

Відповідь: 8.

Задача 12. Знайти мішаний добуток векторів $\bar{a} = \{1; 2; 3\}$, $\bar{b} = \{3; 1; 2\}$ та $\bar{c} = \{2; 3; 1\}$.

Відповідь: 18.

Задача 13. Встановити, чи утворюють вектори $\bar{a} = \{3; -2; 1\}$, $\bar{b} = \{2; 1; 2\}$ та $\bar{c} = \{3; -1; -2\}$ базис у просторі.

Відповідь: так, вектори утворюють базис.

Задача 14. Чи належать точки $A(1; 2; -1)$, $B(0; 1; 5)$, $C(-1; 2; 1)$ і $D(2; 1; 4)$ одній площині?

Відповідь: ні, не належать.

Задача 15. Знайти об'єм паралелепіпеда, побудованого на векторах $\bar{a} = 3\bar{i} + 4\bar{j}$, $\bar{b} = -3\bar{j} + \bar{k}$ і $\bar{c} = 2\bar{j} + 5\bar{k}$.

Відповідь: 51.

Домашнє завдання

Задача 1. Дано вектори $\bar{a} = \{3; -1; 2\}$ і $\bar{b} = \{1; 2; -1\}$. Знайти координати векторів:

1) $\bar{a} \times \bar{b}$;   2) $(2\bar{a} + \bar{b}) \times (2\bar{a} - \bar{b})$.

Задача 2. Обчислити $\bar{a} \cdot \bar{b}$, якщо $|\bar{a}| = 3$, $|\bar{b}| = 26$ і $|\bar{a} \times \bar{b}| = 72$.

Задача 3. Обчислити площу паралелограма, побудованого на векторах $\bar{a} = 3\bar{i} - 5\bar{j} - 2\bar{k}$ і $\bar{b} = 3\bar{i} + 2\bar{j} - 10\bar{k}$, як на сторонах.

Задача 4. Перевірити, чи є вектори $\bar{a} = \{3; 2; 2\}$, $\bar{b} = \{1; -1; 3\}$ та $\bar{c} = \{1; 9; -11\}$ компланарними.

Задача 5. Дано вектори $\bar{a} = \{1; -2; 2\}$ і $\bar{b} = \{-3; 0; 4\}$. Знайти вектор $\bar{c}$, якщо $\bar{c} \parallel \bar{a} \times \bar{b}$ і $|\bar{c}|^2 = 10 |\bar{b}|$.

Задача 6. Знайти висоту AH трикутника з вершинами $A(2; -1; 2)$, $B(1; 2; -1)$ і $C(3; 2; 1)$.